

Sajtos Szilárd
Prédikáció katonák között

Megjelent FEKETE Károly-LITERÁTY Zoltán-STEINBACH József (szerk.): *Igehirdetők kézikönyve*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2021. 508-511. c. kötetben.

Katonai lelkészi szolgálat mindig is létezett. A *harcos* és a *pap* olyan ősi szerepek, melyek egyidősek az emberiséggel. Az emberlét hajnalától kezdve, az első harcosok mellett már ott voltak azok a szakrális személyek, akik elkísérték a harcolókat a csatába, és ha kellett Isten igéjével szóltak hozzájuk, gyógyítottak vagy temettek, áldozatot mutattak be, vagy együtt sírtak a szenvedőkkel.¹

A katonai *igehirdető* lelkipásztor és katona egy személyben. A II. világháborút követően Dezső László is azt írja, hogy „a katonai lelkész kiválasztottsága tudatában úgy tekinti szolgálatát, mint Istentől külön, az ő számára rendelt munkamezőt. Mivel pedig nemcsak a lelkészi karnak, hanem a honvédségnek is tagja, lelkészi képzettsége mellett nem nélkülözheti a katonai kiképzést sem. Aki katonák között él, akinek a gyülekezete a honvédség kötelékében homogénné vált totalitás, aki maga is egyenruhát hord, rendfokozatot visel, az legyen szívvel-lélekkel katona”.² A jelenkori törvényi meghatározás szerint „tábori lelkész az a lelkész lehet, aki rendelkezik egyházi (felekezeti) előjárója ajánlásával, és megfelel a katonákra vonatkozó jogszabályokban előírt életkori, egészségügyi alkalmassági, végzettségi és egyéb követelményeknek [...] A Tábori Lelkészi Szolgálat hivatásos állományú tagja a Magyar Honvédség rendfokozatai állományviszony-csoportjainak megfelelően a Magyar Honvédség tisztje és tábornoka”.³ Ez a kettősség a tábori lelkésznek mind a szakmai identitása meghatározásában, mind a prédikatori szerepében meg kell, hogy jelenjen. Szolgálatára során négy szegmensnek kell egyszerre megfelelnie: a delegáló egyháznak, mint küldő rendszernek, a hadseregnek, mint befogadó rendszernek, a katonának, mint a befogadó rendszerben mozgó individuumnak és a hadsereghez kapcsolódó, de szignifikánsan a civil térben manifesztálódó hozzátartozók elvárásainak. A szakmai önidentitás megtalálása a kettő nagy egész metszésében keresendő: a tábori lelkész olyan lelkipásztor, aki lelkészként katonák között végzi a szolgálatát, és fordítva; a katonai lelkész olyan katona, aki katonai feladatait a lelkipásztorkodás eszközeivel hajtja végre a katonai állomány és az állományhoz kapcsolódók körében.

A hadseregben az *igehallgató* közösség maga a katonai állomány. A katonai közösség hivatásos (tisztok és altisztek) és szerződéses (tisztok, altisztek és legénységek) katonákból és polgári alkalmazottakból áll. A *jus ecclesiasticum* szempontjából nem beszélhetünk önálló gyülekezetéről, az ekkleziológia alapján azonban annál inkább beszélhetünk katonai-egyházi közösségről. A katonai közösség tagjainak nagy része a 20-30 év körüli korosztályhoz tartozik, amely E. Erikson epigenetikus fejlődésméleteiben a *fiatal felnőttkor* szakasza. E szakaszban szilárdul meg az identitás, mélyül el az intimitás és a szolidaritás. Ebben az életkorban a katonák jelentős része már párkapcsolattal, házastárssal rendelkezik, sok közöttük az első gyermekes katonacsalád. J. W. Fowler, a hit fázisairól alkotott elmélete alapján ez a korszak az *individualizáló-reflektív hit* szakasza, amikor már kifejlődik a személyiség önálló világnézete (világképe), folyik a korábbi dolgok mitológiátlanítása, megerősödik a kritikus látásmód, s megjelenik a világ igazságainak sokszínű és didaktikusabb megközelítése és megértése.

A katonai *igehirdetés* két szintéren történhet: egyfelől a békeidőszakban, a kiképzés szakaszában (a laktanyában); másfelől a háborús időszakban, szimulált szituációban (hadgyakorlatokon) és valós műveleti, hadműveleti területen, jelenleg a különböző szövetségi

¹ lásd részletesen: SAJTOS Szilárd: „Amikor készültök az ütközetre, lépjen elő a pap”. Az ószövetségi kultikus személyek tevékenysége a háborúkban. *Theológiai Szemle*, (2013/1), 16–24.

² DEZSŐ László: *Bevezetés a katonai lelkigondozásba 1948*, Budapest, 1998. 109.

³ 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet 22. § (1-2.); MRE 1994. évi I. tv. (2006. II. tc.; 2010. I. tv) V.

(NATO, EU) kötelezettségeknél eléget téve a külföldi katonai missziók állományában.⁴ Mivel hazánkban szünetel a sorkatonai szolgálat – a különleges helyzeteket leszámítva⁵ – vasárnap a laktanyákban csak az őrszolgálat tartózkodik, így úrnapi igehirdetésre itt nincs lehetőség. Ezen a szinten a tábori lelkész a különböző hétköznapi alkalmakon (bibliaóra, imaalkalom), illetve az alakulat életéhez kapcsolódó kiemelt eseményeken szolgálhat igehirdetőként. Azonban a többhetes hadgyakorlatok, illetve a fél éves külföldi missziók lehetővé teszik a klasszikus, vasárnapi istentiszteletek tartását.

A katonák közötti igehirdetés *műfaját* tekintve lehet *homília*, *elemző*-, *téma* vagy *történetprédikáció*. A helyzeti sajátosságokat azonban minden esetben figyelembe kell venni. Egy katonai rendezvényen csak az egyik elem a tábori lelkész igehirdetése, így az időbeli korlátok figyelembe vételével itt sok esetben csak egy textus és egy arra parafrázáló imádság hangzik el. Miután egy katonai misszióban – extrém, valós háborús körülmények között – a tábori lelkész együtt él a katonagyülekezettel, az általános hitigazságokon túl, az ő valós kérdéseikre kell igei válaszokat adnia igehirdetésében. Különlegesen hat egy ilyen helyzetben egy ünnepi (karácsonyi, húsvéti, pünkösti) igehirdetés vagy egy eseményre való igei reflektálás.⁶ A katonai-egyházi közösség különböző felekezeti és világnézeti katonákból áll, így a katonai lelkészek „szolgálatukat ökumenikus szellemben teljesítik. Minden hozzájuk forduló személy lelkigondozását vállalják, felekezetre vagy azon kívüliségre tekintet nélkül”.⁷ Ebben a megvilágításban értelmezhető a katonai prédikátor, mint Isten szolgája, mint tanú (*martyr*), és mint hírnök (*keryx*); igehirdetése, mint szolgálat (*ministerium*), mint próféta beszéd (vö. HK 32. k.f.) és mint tanítás (*paraklészisz* és *didaskalia*).⁸ Speciális közösségben, sajátos terminusokkal kommunikál a katonai igehallgatók felé. Igihirdetése fő irányvonala a *pasztoráció és lelkigondozás*, hiszen az esetek nagy részében olyanok felé közvetíti Isten igéjét, akik valamilyen krízishelyzetben vagy a harci stressz, illetve a harctéri traumatizáltság állapotában vannak. Már az I. világháborúban megjegyezték, hogy a katonák között végzendő szolgálatban az „*igehirdető és lelkipásztor nevelői munkájának mindig motiválónak kell lennie, az utolsó gondolat tehát mindig cselekvésre készlet*”.⁹

Ebben a szolgálatban a verbális igehirdetés mellett fontos szerepe van a *nonverbális eszközöknek* is az *istentiszteleti alkalmakon*. Egyházunk liturgiai elemeit össze kell egyeztetni a hadsereg sajátos alaki- és rítusrendszerével. A rituális cselekmények és szövegek segítik az érzelmileg túlfűtött élethelyzetek elviselését és strukturálását, az emóciók feldolgozását. Egy ilyen „koprodukció” segíthet pl. egy harctéri haláleset során kialakult trauma oldásában. Amikor egy cselekményben szimbolizálódik, manifesztálódik a trauma, az terápiás hatással bírhat az egyénre és a csoportra egyaránt. Egy közösséges halálesetnél a gyászolót számos társas rituálé veszi körül és támogatja folyamatában. A társadalmi traumákat követő gyász ezzel szemben semmilyen bevett, közösségi rituáléban nem nyer elismerést.¹⁰ E támasz hiányában rendkívüli módon megnő a patológus gyász esélye, itt a lelkigondozáson túl, jelentős terápiás hatással bírhat a tábori lelkész igehirdetése, és maga a liturgia is, ha annak minden eleme tartalommal van kitöltve.

⁴ Magyar tábori lelkészek 1996-tól szolgálnak a különböző hadszíntereken, a volt Jugoszláviában, Boszniában, Koszovóban, Macedóniában, Irakban és Afganisztánban.

⁵ A 2015 augusztusában elindult – a migránshelyzet előidézte – feladatban folyamatosan jelen vannak a tábori lelkészek, így azóta minden vasárnap (és az ünnepnapokon is) van istentisztelet a határon szolgálók körében, akár több helyszínen is.

⁶ HILLIS, David P.: *Preaching in the Army Chaplaincy: Pastors in uniform*, Durham, 1996. 31-46.

⁷ 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet 23. § (2.); MRE 1994. évi I. tv. (2006. II. tc.; 2010. I. tv) I.

⁸ CZEGLÉDI Sándor: *A homiletika vázlata*, Debrecen, 1979. 118-134; FEKETE Károly: *Homiletika*, Debrecen, 1993. 55-59.

⁹ I. L.: A lelkipásztor munkája a háborúban, *Az út*, (1915/1), 31.

¹⁰ HÉZSER Gábor, *Pasztorálszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*, Budapest, 2007. 69-73; HERMAN, Judith, *Trauma és gyógyulás*, Budapest, 2011. 93.

A *sákramentumok* kiszolgáltatásának kérdésében a tábori lelkész egyháza rendtartása szerint jár el, csak sokszor sajátságos helyen, időben és helyzetben. Különleges erővel bír az *úrvacsora* egy olyan élethelyzetben, amikor a közösség tagjai valóban szembesülnek a maguk elesettségével, a létezés mulandóságával, amikor látják, hogy sokszor az élet is „megtöretik”, de mégis ott a látható Ige reménysége. A *kereszttség* a „*koinonia, a közösség kapuja*”¹¹, így fontos, hogy a felnőttként megkeresztelkedő katona megélje a közösséget. Ha a külföldi misszióban történik a keresztelezés, a közösség maga az istentiszteleten részt vevő katonák közössége, ha idehaza, akkor – ragaszkodva a „gyülekezeteiben él az Egyház” igazságához – fontos, hogy a tábori lelkésznek legyen egy bázisgyülekezete az adott helyőrség területén, ahova – a helyben szolgáló lekipásztorral, presbitériummal együttműködve – betagozza a megkeresztelkedett katonát vagy a gyermekét hozó katonacsaládot.

A *kazuális alkalmak* is sok esetben sajátságokat mutatnak, de inkább liturgiai tekintetben, mint homiletikaiban. Önálló *konfirmációra* nagyon ritkán kerül sor, inkább jellemzőbb a felnőtt keresztséggel egybekötött. A katonagyermeket pedig helyesebbnek ítéljük egy gyülekezetbe integrálni, hogy ott vegyen részt a konfirmációi felkészülésen. A *házasságkötés* liturgiája összefonódik egy katonai szertartással (díszruha, díszsorfal, kardrántás), melynek kicsúcsosodása az elhangzó prédikáció. Az ifjú házaspáron túl a megjelenő bajtársak is kaphatnak igei útmutatásokat. A *temetés* kérdése ettől komplexebb: a hadművelleti területen elhunyt katonát a tábori lelkész búcsúztatja, a holttest hazaszállításakor a kint szolgáló kontingensnek ez a temetési alkalom. A koporsót befogadó repülő, bezáródó rámpa a bezáródó sírt szimbolizálja. Ebben a helyzetben a kimondott szavak, a szimbólumok, a liturgia és a rítusok nagyon komoly lelkigondozói lehetőséget rejtenek.¹² Idehaza – ha igénylik – szintén a tábori lelkész temeti a hősi halottat, összekapcsolva a liturgiát és a katonai, állami protokollt (díszőrök, díszlövés stb). Nyugállományú elhunyt esetében is kiegészül ezekkel a katonai elemekkel a temetés.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a tábori lelkész katonák közötti igehirdetése nagyban megegyezik civil szolgatársáéval, a különbség az, hogy ez a prédikáció különleges, sok esetben extrém helyszínen és szituációban, extrém térben és időben hangzik el.

Irodalomjegyzék:

- CZEGLÉDI Sándor: *A homiletika vázlata*, Debrecen, 1979.
- DEZSŐ László: *Bevezetés a katonai lelkigondozásba 1948*, Budapest, 1998.
- FEKETE Károly: *Homiletika*, Debrecen, 1993.
- HÉZSER Gábor: *Pasztorálpaszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*, Budapest, 2007.
- HERMAN, Judith: *Trauma és gyógyulás*, Budapest, 2011.
- HILLIS, David P.: *Preaching in the Army Chaplaincy: Pastors in uniform*, Durham, 1996.
- I. L.: A lekipásztor munkája a háborúban, *Az út*, 1 (1915/1), 26-31; (1915/2), 71-77; (1915/3), 112-114.
- SAJTOS Szilárd: „Amikor készültek az ütközetre, lépjen elő a pap”. Az ószövetségi kultikus személyek tevékenysége a háborúban. *Theológiai Szemle*, (2013/1), 16–24.
- SAJTOS Szilárd: Afganisztán homiletikuma. Egy harctéri trauma elhárításának homiletikai kísérletei, *Studia*, (2015/1), 51–78.
- 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet az egyházi elismerésről és az egyházi jogi személyek jogállásának és működésének sajátos szabályairól (III. 10. A tábori lelkészi szolgálat végzése).
- A Magyarországi Református Egyház 1994. évi I. törvénye a Magyar Honvédségnél végzendő lekipásztori szolgálatról.

¹¹ FEKETE 1993, 123.

¹² lásd részletesen: SAJTOS Szilárd: Afganisztán homiletikuma. Egy harctéri trauma elhárításának homiletikai kísérletei, *Studia*, (2015/1), 51–78.